

СЕКЦІЯ 5 ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 347.21

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ ПРАЦІВНИКАМИ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У РОБОТОДАВЦІВ-ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Василько І.В., аспірант
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті наголошено на особливому значенні правового регулювання реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб. У зв'язку із цим досліджена велика кількість нормативно-правових актів різної юридичної сили, що регулюють відносини в цій сфері.

Ключові слова: нормативно-правовий акт, кодифікація, кодекс, закон, указ, постанова.

В статье отмечено особое значение правового регулирования реализации права на труд работниками, работающими у работодателей-физических лиц. В связи с этим исследовано большое количество нормативно-правовых актов различной юридической силы, которые регулируют отношения в данной сфере.

Ключевые слова: нормативно-правовой акт, кодификация, кодекс, закон, указ, постановление.

Vasilko I.V. LEGAL REGULATION OF THE RIGHT TO WORK OF EMPLOYEES WHO WORK FOR EMPLOYERS – INDIVIDUALS

The article highlighted the special significance of the legal regulation of the right to work of employees working for employers of individuals. In this connection investigated a large number of legal acts of different legal force, regulating relations in this area.

Key words: legal act, codification, codes, laws, decrees, regulations.

Постановка проблеми. Після розпаду радянського союзу наприкінці ХХ ст. почався процес переходу нашої країни до ринкової економіки. У зв'язку з цим з'явилася низка нових проблем і загострилися вже наявні, що є наслідком недосконалості економіки. Однією з таких проблем стало масове вивільнення працівників, що призвело до великої кількості безробітних. Це явище мало неоднозначний характер: з одного боку, працівники «тримались» своїх робочих місць, що позитивно позначилось на якості роботи; з іншого – така кількість безробітних зумовило зростання злочинності, держаний бюджет не витримував такої кількості соціальних виплат тощо.

Формування нових економічних відносин, демократизація суспільства зумовили те, що з'явилась необхідність по-новому регулювати діяльність у галузі забезпечення зайнятості населення. А для цього необхідна розробка дієвої державної політики сприяння зайнятості населення в Україні. На жаль, чинна на сьогодні політика зайнятості далека від досконалості, тому в країні ведеться робота щодо її вдосконалення.

Ступінь розробленості проблеми. Дослідженню проблеми правового регулювання реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, присвятили свою роботи такі вчені, як А.О. Савченко, О.В. Довжук, В.І. Лебідь, О.В. Лавриненко, В.Т. Батичко, В.Ф. Пузирний, В.О. Тарасова та інші. Автори відзначають, що кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі

на життя працю, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. На їхню думку, держава повинна створювати умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії, реалізовувати програми професійно-технічного навчання, підготовки й перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Тому **метою статті** є аналіз правового регулювання реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб. У зв'язку з цим планується розглянути нормативно-правові акти різної юридичної сили, що регулюють реалізацію права на працю працівниками.

Виклад основного матеріалу. Ринок праці є важливим елементом ринкової економіки поряд із ринком товарів і ринком капіталу. При цьому ринок праці як об'єкт державного регулювання набуває характеру економіко-правової категорії. Згідно із конституційними положеннями, держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю. Ураховуючи вищенаведену позицію, видається можливим стверджувати, що правове регулювання реалізації права на працю здійснюється за допомогою використання нормативно-правових актів різної юридичної сили, що передбачає застосування й підзаконних нормативно-правових актів. Отже, розглянемо систему нормативно-правових актів із урахуванням її ієрархічної побудови, за допомогою яких здійснюється правове регулювання реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб.

Так, основним нормативно-правовим актом, за допомогою якого здійснюється правове регулювання реалізації вищенаведеного права, без сумніву, є Конституція України від 28 червня 1996 р. На рівні Основного Закону України визначено основоположні права й свободи фізичних і юридичних осіб, правовий статус органів державної влади й органів місцевого самоврядування, у тому числі в досліджуваній сфері суспільного життя. Так, як ми зазначали раніше, окремі норми Конституції України присвячені правовій регламентації реалізації права на працю [1]. Отже, Конституція України хоча й не визначає конкретних механізмів реалізації права на працю, у тому числі працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, створює умови задля забезпечення функціонування таких механізмів, слугує нормативною основою їх реалізації.

У контексті досліджуваного питання зазначимо, що важливим засобом правового регулювання будь-яких правовідносин, у тому числі пов'язаних із реалізацією права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, є міжнародні договори України. Так, на зазначеному рівні встановлено міжнародні й національні стандарти реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, урахувавши першочерговий і визначальний характер вищенаведеного рівня правового регулювання досліджуваної сфери суспільного життя.

Наступний рівень правового регулювання правовідносин, пов'язаних із реалізацією права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, представлено кодифікованим законодавством. Як зауважує О.Ф. Скакун у своєму енциклопедичному курсі «Теорія держави та права», термін «кодифікація» походить із латинської мови від слова «codificatio», словосполучення «codex», що в буквальному перекладі означає «збірник законів», а також «fatio», тобто «роблю» [2, с. 376].

Серед кодифікованих нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання реалізації права на працю працівниками, що працюють у роботодавців-фізичних осіб, передусім варто назвати Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України), який на законодавчому рівні визначає правові засади й гарантії здійснення громадянами України права розпоряджатися своїми здібностями до продуктивної та творчої праці [3]. Але, як слушно зауважує В.В. Безусий у своєму дослідженні, присвяченому особливостям правового регулювання працевлаштування в Україні, одним із основних недоліків сучасного трудового законодавства загалом і законодавства, яке регулює працевлаштування населення, є те, що основний нормативно-правовий акт КЗпП України у цій сфері був прийнятий за часів радянської влади й орієнтований на регулювання трудових відносин в умовах адміністративно-командної системи керування економікою. З огляду на це, наголошує вчений, на сьогодні він об'єктивно не може адекватно регулювати трудові відносини й відносини, тісно пов'язані з ними

[4, с. 76]. Отже, нині назріла негайна потреба прийняти новий кодифікований акт, положення якого регулювали б трудові правовідносини, у тому числі визначали особливості реалізації права на працю й працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб.

Серед іншого кодифікованого законодавства, відповідно до положень якого здійснюється правове регулювання реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, без сумніву, необхідно назвати такі:

– Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., відповідно до положень якого здійснюється правове регулювання особистих немайнових і майнових відносин (цивільних відносин), основаних на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їхніх учасників [5];

– Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р., який має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва та на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України [6];

– Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р., який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків і зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків і зборів, їхні права й обов'язки [7];

– Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р., положення якого визначають правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу й міжбюджетних відносин і відповідальність за порушення бюджетного законодавства [8].

Окрім цього, варто назвати низку кодифікованих нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання захисту трудових прав, свобод та інтересів працівників, які працюють на роботодавця-фізичну особу:

– Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р., положення якого здійснюють правову регламентацію порядку звернення до господарського суду України [9];

– Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р., відповідно до ст. 3 якого кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів [10];

– Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р., положення якого визначають юрисдикцію, повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ, порядок звернення до адміністративних судів і порядок здійснення адміністративного судочинства [11].

Наступним рівнем правового регулювання сфери реалізації права на працю, у тому числі працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, є закони України. Як зауважує авторський колектив шеститомної

Юридичної енциклопедії, Закон є основною категорією законодавчої системи, тому його вивчення посідає центральне місце в юридичній теорії та законодавчій техніці [12]. Серед законів України, за допомогою яких здійснюється правове регулювання реалізації права на працю, у тому числі працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, варто назвати такі:

– Закон України «Про зайнятість населення» від 05 липня 2012 р., положення якого визначають правові, економічні й організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття [13];

– Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 02 березня 2000 р., який визначає правові, фінансові й організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття [14];

– Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09 липня 2003 р., який визначає принципи, засади та механізми функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування [15];

– Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 р., який визначає економічні, правові й організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах, на підставі трудового договору з підприємствами [16];

– Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05 листопада 1991 р., який гарантує всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій [17];

– Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18 травня 2004 р., що визначає правові засади надання державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам, а також надання державної соціальної допомоги на догляд [18];

– Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 р., який визначає правові, фінансові й організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування, гарантії працюючих громадян щодо їхнього соціального захисту у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю й пологами, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, охорони життя й здоров'я [19];

– Закон України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р., що визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя й здоров'я в процесі трудової діяльності, на належні, безпечні та здорові умови праці [20];

– Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р., що установлює порядок урегулювання приватно-правових відносин, які хоча б через один зі своїх елементів пов'язані з одним або кілько-

ма правопорядками, іншими, ніж український правопорядок [21];

– Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 р., який визначає особливості правового регулювання, засади створення, права та гарантії діяльності професійних спілок [22];

– Закон України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 р., який установлює державні гарантії права на відпустки, визначає умови, тривалість і порядок надання їх працівникам для відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, а також для виховання дітей, задоволення власних життєво важливих потреб та інтересів, усебічного розвитку особи [23].

Останній рівень правового регулювання реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, представлено підзаконними нормативно-правовими актами. При цьому в юридичній енциклопедичній літературі підзаконний нормативно-правовий акт визначають як правовий акт, який має меншу юридичну силу, ніж закон, приймається на основі законів і на їх виконання. Правові акти підзаконного характеру не повинні суперечити законам. У разі колізії між ними перевага надається законам. До правових актів підзаконного характеру належать укази Президента України, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, накази міністерств і відомств, розпорядження місцевих державних адміністрацій, рішення органів місцевого самоврядування тощо [24, с. 623].

Висновки. Отже, аналіз вищенаведених законодавчих положень, а також точок зору вчених-правознавців надав змогу дійти висновку стосовно того, що правове регулювання реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, здійснюється за допомогою сукупності чинних актів національного законодавства, що видаються уповноваженими суб'єктами правотворчості задля здійснення регульовального впливу на суспільні відносини, які виникають у зв'язку з реалізацією працівниками передбаченої в нормативно-правових актах можливості розпоряджатися своїми здібностями до праці. Серед вищенаведених нормативно-правових актів варто назвати Конституцію України, кодифіковане законодавство, закони України, підзаконні нормативно-правові акти. Особливе місце серед нормативно-правових актів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання реалізації права на працю працівниками, які працюють у роботодавців-фізичних осіб, посідають міжнародні-правові акти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник / О.Ф. Скакун. – 2-е видання, перероблене і доповнене. – Х. : Еспада, 2009. – 752 с.
3. Кодекс законів про працю : Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50.
4. Безусий В.В. Правове регулювання працевлаштування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 / В.В. Безусий. – Х., 2007. – 183 с.

5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 40–44. – Ст. 356.
6. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144.
7. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № № 13–14, 15–16, 17. – Ст. 112.
8. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – Ст. 572.
9. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 лист. 1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
10. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41. – Ст. 492.
11. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06 лип. 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № № 35–36, 37. – Ст. 446.
12. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998–2004. – Т. 2 : Д – Й. – 1999. – 744 с.
13. Про зайнятість населення : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
14. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02 бер. 2000 р. № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.
15. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09 лип. 2003 р. № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 49–51. – Ст. 376.
16. Про оплату праці : Закон України від 24 бер. 1995 р. № 108/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 17. – Ст. 121.
17. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05 жовт. 1991 р. № 1788-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
18. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають право на пенсію, та інвалідам : Закон України від 18 трав. 2004 р. № 1727-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 33–34. – Ст. 404.
19. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 верес. 1999 р. № 1105-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.
20. Про охорону праці : Закон України від 14 жов. 1992 р. № 2694-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668.
21. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 верес. 2005 р. № 2709-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422.
22. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 верес. 1999 р. № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.
23. Про відпустки : Закон України від 15 жовт. 1996 р. № 504/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 2. – Ст. 4.
24. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.

УДК 347.122: 349.22

КОЛЕКТИВНИЙ ДОГОВІР: АРХАЇЧНИЙ ЧИ СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ?

Запара С.І., д. ю. н.,
професор кафедри правового забезпечення агропромислового комплексу
Сумський національний аграрний університет

Стаття присвячена пошуку сучасних інструментів розбудови Української держави в умовах соціально-економічної та соціально-політичної кризи. Одним із них є колективно-договірне регулювання, що набуває актуальності й зобов'язує до перегляду змісту чинного Закону України «Про колективні договори та угоди».

Ключові слова: колективний договір, колективна угода, профспілка, сторони соціального діалогу.

Статья посвящена поиску современных инструментов формирования Украинского государства в условиях социально-экономического и социально-правового кризиса. Одним из них является коллективно-договорное регулирование, приобретающее актуальность и обязывающее к пересмотру действующего Закона Украины «О порядке разрешения коллективных договоров и соглашений».

Ключевые слова: коллективный договор, коллективное соглашение, профсоюз, стороны социального диалога.

Zapara S.I. COLLECTIVE AGREEMENT: ARCHAIC OR MODERN INSTRUMENT OF ADJUSTING OF SOCIALLY-LABOUR RELATIONS IN UKRAINE?

Article to the devoted search is the conditions of socio-economic that socially legal crisis of modern instruments of forming of the Ukrainian state. One of such is the collectively-contractual adjusting, acquiring actuality and obligating to the revision of Law is force of Ukraine “About the order of permission of collective agreements”.

Key words: collective agreement, collective agreement, trade union, parties of social dialogue.

Постановка проблеми. Колективний договір у більшості європейських країн є дієвим правовим інститутом, що забезпечує регулювання соціально-трудомих відносин. Україна, як й інші держави, має власне законодавство, що регулює колективно-договірні відносини.

Проте стан колективно-договірних відносин в Україні свідчить про наявні проблеми. В інформаційній записці про основні завдання колдоговірної роботи на 2015 р., предстваленій на офіційному сайті Федерації профспілок України, з похибкою на доступні статистичні